“BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARINING O’RNI”

Olimov Temir Xasanovich
Osiyo Xalqaro Universiteti professori,
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PHD)
Shadiyeva Shaxnoza Raxmanovna
Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti.
https://doi.org/10.5281/zenodo.21268796

Annotatsiya:
Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda zamonaviy pedagogik hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda interfaol ta’lim metodlari, multimedia vositalari, elektron kitoblar, raqamli ta’lim platformalari va boshqa innovatsion yondashuvlardan foydalanishning o‘quvchilarning kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishi, mutolaa madaniyati, o‘qib tushunish hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni o‘qish darslari va sinfdan tashqari mashg‘ulotlarga samarali integratsiya qilish orqali ta’lim sifati va samaradorligini oshirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Maqolada kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda o‘qituvchining pedagogik mahorati, ota-onalar bilan hamkorlik hamda ta’lim muhitining ahamiyati ham alohida ta’kidlangan. Tadqiqot natijalari zamonaviy texnologiyalardan maqsadli va tizimli foydalanish o‘quvchilarda kitobga qiziqishni kuchaytirish, muntazam mutolaa qilish odatini shakllantirish hamda ularning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Maqolada bildirilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar boshlang‘ich ta’lim jarayonini takomillashtirish hamda kitobxon avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.
Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari, kitobxonlik madaniyati, mutolaa, zamonaviy texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), raqamli ta’lim, interfaol metodlar, multimedia vositalari, elektron ta’lim resurslari, o‘qish savodxonligi, o‘qib tushunish, ta’lim samaradorligi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются роль и значение современных педагогических и информационно-коммуникационных технологий в формировании культуры чтения у учащихся начальных классов. В исследовании проанализированы возможности использования интерактивных методов обучения, мультимедийных средств, электронных книг, цифровых образовательных платформ и других инновационных подходов для повышения интереса школьников к чтению, развития культуры чтения, навыков осознанного чтения и понимания текста, а также формирования самостоятельного мышления. Кроме того, рассмотрены вопросы эффективной интеграции современных технологий в уроки чтения и внеурочную деятельность с целью повышения качества и эффективности образовательного процесса. Особое внимание уделено роли педагогического мастерства учителя, сотрудничества с родителями и созданию благоприятной образовательной среды в формировании культуры чтения. Результаты исследования показывают, что целенаправленное и систематическое использование современных технологий способствует развитию устойчивого интереса к книге, формированию привычки к регулярному чтению, а также интеллектуальному и творческому развитию учащихся. Представленные в статье научные выводы и практические рекомендации могут быть

использованы для совершенствования образовательного процесса в начальной школе и воспитания подрастающего поколения, обладающего высокой культурой чтения.

Ключевые слова: начальное образование, учащиеся начальных классов, культура чтения, чтение, современные технологии, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), цифровое образование, интерактивные методы, мультимедийные средства, электронные образовательные ресурсы, читательская грамотность, понимание прочитанного, эффективность обучения.

Annotation: This article examines the role and significance of modern pedagogical and information and communication technologies in developing a reading culture among primary school students. The study analyzes the potential of interactive teaching methods, multimedia tools, e-books, digital educational platforms, and other innovative approaches to increasing students' interest in reading, improving their reading culture, enhancing reading comprehension, and developing independent thinking skills. In addition, the article discusses the effective integration of modern technologies into reading lessons and extracurricular activities to improve the quality and effectiveness of the educational process. Particular attention is given to the role of teachers' professional competence, cooperation with parents, and the creation of a supportive learning environment in fostering a reading culture. The findings indicate that the purposeful and systematic use of modern technologies contributes to strengthening students' interest in books, developing regular reading habits, and enhancing their intellectual and creative potential. The scientific conclusions and practical recommendations presented in this article may serve as a useful resource for improving primary education and promoting a sustainable reading culture among young learners.

Keywords: primary education, primary school students, reading culture, reading, modern technologies, information and communication technologies (ICT), digital education, interactive methods, multimedia tools, electronic educational resources, reading literacy, reading comprehension, educational effectiveness.

Kirish: Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda ularning intellektual salohiyatini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish ta'lim jarayonining muhim yo'nalishi bo'lib, u bolalarning o'qish savodxonligi, mustaqil fikrlash qobiliyati, nutq madaniyati hamda ma'naviy-axloqiy tarbiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Kitob o'qishga bo'lgan qiziqishning erta bosqichda shakllanishi o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim natijalari va shaxsiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi o'qitish samaradorligini oshirish bilan birga, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish uchun ham yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Multimedia vositalari, elektron kitoblar, raqamli ta'lim platformalari hamda interfaol metodlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning o'qish jarayonida faol ishtirokini ta'minlaydi hamda o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish imkonini beradi. Bu esa kitobxonlik madaniyatini shakllantirish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda zamonaviy texnologiyalarning o'rni, ularning pedagogik imkoniyatlari hamda amaliy ahamiyati tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchi shaxsining intellektual, ma'naviy va axloqiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Aynan shu davrda bolalarda kitobga mehr, mutolaa qilish odati hamda o'qishga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Kitobxonlik

madaniyati faqat kitob o‘qish bilan cheklanmay, balki o‘qilgan matnni tushunish, tahlil qilish, baholash va undan hayotiy xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini ham o‘z ichiga oladi. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish bugungi ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Kitob mutolaasi o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, lug‘at boyligini oshiradi, og‘zaki va yozma nutqini rivojlantiradi. Bundan tashqari, kitob o‘qish bolalarda mustaqil fikrlash, mantiqiy xulosa chiqarish, voqea va hodisalarga tanqidiy yondashish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Badiiy asarlar orqali o‘quvchilar milliy va umuminsoniy qadriyatlar, vatanparvarlik, insonparvarlik, halollik, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni o‘zlashtiradilar. Shu jihatdan kitobxonlik madaniyati nafaqat ta’limiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

O‘qituvchi kitob tanlashda o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olishi, dars jarayonida kitoblar yuzasidan muhokamalar, savol-javoblar, rolli o‘yinlar va ijodiy topshiriqlarni tashkil etishi zarur. Bunday yondashuv o‘quvchilarning kitobga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularda muntazam mutolaa qilish odatini shakllantiradi.

Zamonaviy texnologiyalarning kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishdagi imkoniyatlari

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta’lim tizimiga yangicha yondashuvlarni olib kirdi. Zamonaviy texnologiyalar o‘qitish jarayonini qiziqarli, interfaol va samarali tashkil etishga xizmat qilmoqda. Multimedia vositalari, elektron darsliklar, audiokitoblar, videodarslar, interaktiv taqdimotlar hamda raqamli ta’lim platformalari o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirib, ularning o‘quv faolligini kuchaytiradi.

Ayniqsa, o‘qish darslarida elektron kitoblar va audiokitoblardan foydalanish matnni ongli o‘qish va mazmunini chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Vizual va audio materiallarning uyg‘unligi o‘quvchilarning diqqatini jamlashga, axborotni tezroq qabul qilishiga va uzoq vaqt eslab qolishiga yordam beradi. Raqamli platformalarda berilgan interaktiv topshiriqlar esa o‘quvchilarning mustaqil ishlash, izlanish va o‘z bilimini baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, interfaol metodlardan foydalanish kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. “Klaster”, “Aqliy hujum”, “INSERT”, “FSMU”, “Venn diagrammasi” kabi metodlar o‘quvchilarning matn ustida mustaqil ishlashini ta’minlaydi. Ular asar qahramonlarini tavsiflaydi, voqealar ketma-ketligini tahlil qiladi, muallif g‘oyasini aniqlaydi va o‘z fikrini asoslab berishga harakat qiladi. Natijada o‘quvchilarda nafaqat kitob o‘qish, balki uni tahlil qilish va baholash kompetensiyalari ham rivojlanadi.

Oila va maktab hamkorligi hamda zamonaviy yondashuvlarning samaradorligi

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila va maktabning hamkorligi muhim omillardan biridir. Farzandning kitobga bo‘lgan munosabati, avvalo, oilada shakllanadi. Ota-onalar bolalariga muntazam kitob o‘qib berishi, ular bilan o‘qilgan asarlar yuzasidan suhbatlashishi va kitob mutolaasiga rag‘batlantirishi muhimdir. Oilada kitob o‘qish an’anasining mavjudligi bolalarning mutolaa madaniyatini rivojlantirishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Maktabda esa o‘qituvchi kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni maqsadli qo‘llashi lozim. Kitob taqdimotlari, sinfdan tashqari mutolaa mashg‘ulotlari, “Eng faol kitobxon” tanlovlari, kitob yarmarkalari va kutubxonalar bilan hamkorlikda tashkil etiladigan tadbirlar o‘quvchilarning kitobga bo‘lgan qiziqishini yanada oshiradi. Bunday faoliyatlar bolalarda kitob o‘qish odatini mustahkamlash, muloqot madaniyatini rivojlantirish va ijodiy fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, zamonaviy texnologiyalar, interfaol metodlar hamda oila va maktab hamkorligining uyg‘unligi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Mazkur yondashuv o‘quvchilarning kitobga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi, ularni mustaqil mutolaa qilishga undaydi hamda intellektual, ma’naviy va ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratadi. Shu bois boshlang‘ich ta’lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan oqilona va tizimli foydalanish bugungi kunning muhim pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish ta’lim jarayonining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Kitobxonlik madaniyati o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirish, mustaqil fikrlash, nutq madaniyatini boyitish hamda ma’naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish kitobxonlikni rivojlantirishning muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi.

Maqolada ko‘rib chiqilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, multimedia vositalari, elektron kitoblar, interfaol metodlar va raqamli ta’lim platformalaridan foydalanish o‘quvchilarning kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, matnni ongli o‘qish va tushunish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bunda o‘qituvchining kasbiy mahorati, oila va maktab hamkorligi ham muhim o‘rin tutadi.

Shunday ekan, boshlang‘ich ta’lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni maqsadli va tizimli qo‘llash, kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlardan foydalanish o‘quvchilarda barqaror kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, ularning intellektual salohiyatini yuksaltirish hamda ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Azizxo‘jayeva N.N. **Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.** – T.: Moliya, 2006. – 192 b.
2. Sayidahmedov N. **Yangi pedagogik texnologiyalar.** – T.: Moliya, 2003. – 172 b.
3. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Sariyev Sh. **Ona tili o‘qitish metodikasi.** – T.: Noshir, 2009. – 352 b.
4. G‘afforova T., Nurullayeva Sh., Haydarova O. **O‘qish metodikasi (boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi uchun).** – T.: Tafakkur, 2020. – 240 b.
5. Yuldashev J.G‘., Usmonov S.A. **Pedagogik texnologiya asoslari.** – T.: O‘qituvchi, 2004. – 104 b.
6. **O‘qish savodxonligi (1–4-sinflar uchun metodik tavsiyalar).** – Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2022.
7. Xoldarova I.V. **Boshlang‘ich ta’limda – kitobxonlik madaniyati.** // *Farg‘ona metodika maktabi* ilmiy-metodik jurnali. – 2025. – №2. – B. 103–107.
8. Qahramonov A.Y., Mirzaahmedova D.I., Xomidova A.Q., Nurmatova M.A. **Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda bolalar adabiyotining o‘rni.** // *Introduction of New Innovative Technologies in Education of Pedagogy and Psychology*. – 2025.